ВОЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ

Цэна асобнаго № 15 кап.

Умовы падпіскі на 1917 год.

За 1 м.	За 2 м.	За 3 м.	За 4 м.	За 5 м	За 6 м.	За 7 м.	За 8 м.	За 9 м
1. 50	3 р.	4 р	5 р.	6 р.	7 р.	8 р.	9 р.	10 р.

Падпіска прымаяцца толькі с 1-го чысла кожнага месяца

Перамена адрэсу—50 коп. Пры зьмені адрэса конча прыкладаць стары адрэс.

Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны і толькі з аднаго боку паперы. Кепска перапісаныя рукапісы ні чытацца, ні друкавацца ня будуць.

На ліставання, перасылку рукапісау і іншыя адказы-павінны прыкладацца маркі.

Газэта палітычная, эканамічная і літэратурная.

Год выданьня І.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Мінск, Захарауск. 18

Умовы друку абвестак:

(На IV боку газэты) за 1 радок шпальту 40 к. за 2 рад. 80 к. за кожны раз.

Асобам, шукаючым працы — 1 руб. за 3 радкі за адзін раз.

№ 9. 1917 г. Серэда Выходзіць двойчы на тыдзень. 26 ліпня 1917 г. № 9.

НАША ПАВІННАСЬЦЬ.

Калі загарэлася цяперашняя вайна, дык усе ваюючые народы змушаны былі адбываць «вайскавую павіннасьць», бо іначай ні водзін з гэтых народаў ня мог-бы мець надзеі ні толькі выйсьці з вайны пераможцам ворага, але і сам застацца жывым. У часі вайны ўсюды павінна быць вайскавая павіннасьць, як ў адбыванні службы ў войску, так і ў другіх справах ваеннага часу, патрэбных ваюючаму народу. І чым гэта павіннасьць будзе лепш умацаваня і звязана ў вадно цэлае, тым лягчэй ісьці да патрэбнай мэты і тым страшней ворагу; і наадварот: чым слабчэй арганізавана павіннасьць народу, тым лягчэй ворагу і тым цяжэй, горэй і страшней ніарганізаванай старонцы.

І гора тэй старонцы, што мае такіх сыноў, каторые, баючыся за сваю асобістую сьмерць, хаваюцца за плечы адважных, бо гэтым прыносюць сьмерць усяму свайму народу, ўсей бацькаўшчыні.

Гора такім сыном!..

Гора яшчэ і тым «сыном», каторые, ці-то праз дурны страх, ці-то за грашавы інтэрас, перабегаюць да ворага і прадаюць сваіх братоў, свой родны край.

Страшней і горш гэтага на сьвеці німа.

Але ні аб вайне справа.

Расійская рэвалюцыя адчыніла дзьверы ўсім, хто хоча увайсьці ў вялікі хорам праўды і братэрства.

Яна адчыніла гмах і сказала:

— Ідзіце роўна, згодна і проста. Вы прыдзяце і знайдзяце сваё шчасьце. Шчасьце ваша—шчасьце ўсіх, і шчасьце ўсіх—ваша шчасьце.

Мы-Беларусы.

Мы соткі гадоў былі «мужыкамі», «тутэйшымі»,—палякамі, калі каталікі, і маскалямі, калі праваслаўные.

Над намі зьневажаліся ўсе, хто толькі здолян быў да зьневагі. Зьневажаліся ўсе, каму было выгодна.

Але мы—Беларусы.

Ні на зьдзек мы радзіліся на сьвет. Мы гэткіе-ж людзі-славяны, як маскоўцы, палякі, украінцы, чэхі, сэрбы, баўгары і інш., і каліб ні трудные варункі самадзержаўнай палітыкі расійскай, а раней польскай, мы, Беларусы, стаялі-б нараўні з усімі нашымі брацьцямі і ня ведалі-б, што на сьвеці ёсьць «тутэйшые», «праваслаўные-маскалі» і «каталіцкіе-палякі». Мы ведалі-б перш за ўсё: былі, ёсьць і жыцьмуць Беларусы.

Але нівар̌та гаварыць аб гэтым. Хто ні дае веры, дык ніхай разгорне гісторыю, ці спытае вучоных.

Нам трэ' сказаць толькі, што цяпер расчыніліся дзьверы, разлёгся ўперадзі шырокі шлях, і мы павінны ісьці, ды ўзяць сваё шчасьце-долю.

Німа паноў, німа катаў! Німа нявольнікаў, пад'яромных...

Усе роўные. ўсе людзі і аднакова маюць права дыхаць, есьці хлеб і тварыць праўду.

Свабоду, роўнасьць і братэрства.

Гэта сьцяг усіх. Сьцяг справядлівасьці, сьцяг праўды і справядлівасьці.

Беларусы! Сходзьцеся пад гэты сьцяг здольнымі, зграбнымі, роўнымі радамі, ідзіця і не заваёвывайця, а бярэце сваё шчасьце-долю.

Гэта ваша павіннасьць, павіннасьць Беларусі. Гэта павіннасьць настаўнікаў, вучоных, партыйных працаўнікоў і усіх сыноў свайго краю.

І гора таму сыну, каторы, ці-то праз карысьць і выгоду, ці-то праз нейкі дурны страх, будзе разбіваць і блутаць рады і клікаць ў перакінчыкі да палякоў, ці да расійцаў!

Гора тым, што, ні разабраўшыся, пойдуць за імі, бо яны зноў хочуць прадаваць Беларусь нашу мілу на зьдзек і паняверку.

Ды скажуць нам суседзі і ні суседзі нашы:

— Да гэтага часу вы былі «тутэйшымі» і «мужыкамі» па варункам ад вас нізалежнымі, і мы спагадалі вам. Цяпер сьвядома вы выракаяцеся долі і пашаны свае і дабрахвотна робіцеся наймітамі, парабкамі,-цэглай і кахляй на будоўлю суседзкага гонару, пачэснасьці і моцы. Німа ў нас спачуцьця да вас!

— Калі-ж вы людзьмі станіце?!..

. . . .

Але барані Божа! Гэтага ніколі ня будзе.

Ня можа гэтага быць, як ня можа быць двух зацьменняў сонца зараз.

У нас лясы вялікія, зямля ураджайная. У нас рэкі, вазёры. У нас народ здольны і працавіты. Дык чаго нам трэба?

Мо' паклічым палякоў, ці расійцаў «уладаць і кіраваць» намі? Забіраць нашае-ж дабро, ды нашымі-ж рукамі?

Не, ня будзе гэтага! Гэта была-б насьмешка, накепліванне с самога сябе. Гэта ўсё роўна як самому паклікаць злодзея ў хату, паказаць яму скарбы свае, парасчыняць кублы, ды памагчы яму вынясьці дабро сваё. А злодзей гатовае толькі й забірае...

Вашу працу, ваша дабро, вашу кроў і мазалі чужынцы пярэгартуюць на чырвонцы...

Але, не! Дзесяцімільённы народ расплюшчыў вочы свае, выпрастаў спіну, ды стаў зьбягацца на вечавы звон.

— Прэч брудные рукі свае, рэнэгаты і прадаўцы роднага краю!

Не праспаў народ наш свае яспа зоркі і ужо выслаў сыноў сваіх на поле лепшай, сьветлай будучыні.

І. Пілілаў.

Хто вінавайца вайны.

(Канчатак) *]

Англіі і Расіі ні пад густ было, што немяц завітаў на Турэшчыну, але немцы не маглі дабрахвотна пакінуць Турцыі. Турцыя—багаты рынак для нямецкіх прамыслоўцаў, а так сама натта прыгодны край дзеля пярэсялення, або, як кажуць, для калёнізацыі. Край гэта багаты, ураджайны і лепшага мейсца трудна знайці для тых людзей, што не маюць прытулку дома. Народу ў Гэрманіі многа, лік яго с кожным годам расьце і павялічваецца, а, тым часам, само гасударства, сціснутае з усіх бакоў чужымі дзержавамі, пашырацца ні магло. Трэ было шукаць сабе мейсца пад слонцам; «гасударства ні дрэва», пісаў адзін немяц: «расьці ў выш яно ня можа, а мусіць пашырацца у-бокі». Гэта значыць —хочыш жыць, дык старайся зямлі, начай—безгалоўя. Вось чаму нямецкія селяне так моцна і згодна трымаюцца за Вільгэльма і вось чаму ня хочуць рабіць замірэньня без перамогі. Вільгэльм ваюе як раз за тое, што патрэбна людзям: ён хоча пабольшыць сваё гасударства. Адгэтуль мы бачым, што ня добра рабілі нашы селяне, уцякаючы з свае роднае зямелькі. Яны астаўлялі пустое мейсца для нямецкай калёнізацыі і тым нісьвядома памагалі немцам лягчэй дабіцца свае мэты. Кінуўшы сваю хатку, ня лёгка вярнуцца да дому: той памрэ ад галаду і пошэсьці, а той прымайструецца на чужыні ды й думаць кіне аб сваёй зруйнованай сялібі. Дужы і згодны народ павінян трымацца за зямлю, як мага. Без зямлі чалавек, як рыба без вады.

З другога боку, англіканы гэтак сама не маглі памірыцца с тым, што Гэрманія рыхтуецца умацавацца ў яе пад бокам, на дарозі і саўсім нідалёчка ад Індыі. Згадзіцца на гэта яна ня мела жаднай рахубы. Гэта-б значыла, што яна, Англія, па добравай волі падпускае ваўка да чарады авец: гэта-б значыла, што яна сумысьля адказваецца ад найбагатшых калёній на сьвеці і ад тае працы і страт, якія палажыла яна на тое, каб захапіць гэтыя калёніі і пабудавацца там. Два мядзьведзі, кажа прыказка, у адным лагавішчу ужыцца ні могуць. Ні магла ужыцца побач і Англія з Гэрманіей.

Вось гэтак, ніпрыкметна, нарвала тая скула, каторая прарвалася страшнай, нічуванай ў гісторыі вайною. Там, дзесь на краю сьвета, пачаў бэрсацца той вузял, разглядаючы каторы людзі з жахам узіраліся ў таёмную будучыну. Усе дзержавы узброяліся. Кожны год яны трацілі страшэнна вялікія грошы на кулі, бомбы і гарматы: трымалі пад ружжом вялікую моц войска, чакаючы таго страшнога мамэнту, калі гістарычны прымус рыне іх у крывавую бойню. Ня будучы пророкам, вучоные за колькі год наўперад казалі, што справа скончыцца вайною. Калі на кладцы стрэнуцца двое і ні водзін не захоча вярнуцца назад, каб уступіць дарогу другому, дык бойка пэўна пачнецца, бо прастаяць на мейсцы, сьціскаючы ад злосьці кулакі, доўга ні магчыма. Ці пан, ці прапаў, а развязаць спорку трэба. Хто каго скіне с кладкі, чый будзе верх,—англічанкі ці немца,—хутка пабачым. Завіруха пачалася, трэйці год яна сьвішэ і бушуе і скончыцца павінна.

Калі чорныя хмары завалакуць яснае неба, калі пойдуць па небу грымоты й маланка, калі сьвет сьцішыцца, замрэ й абамлея, дык німагчыма людзям стрымаць навальніцу. У справах палітычных і грамадзянскіх падзеі людзкія учыняюцца і кіруюцца варункамі ад густу людзей ні залежнымі. Гэта мы бачым на сучаснай вайне: ніхто з нас вайны ня хоча, а, тым часам, ваевець трэба. Рэчы, звычайныя рэчы,—карысьць і прыбытак пануюць на сьвеці, а чалавек у іх найміт, будзь ён хоць трэйчы Вільгэльм гэрманскі. Людзям здаецца, што яны самі робюць сваю гісторыю, як здаецца, што мы па ўласнаму бажаньню носім свае вопраткі. Гэта здаецца, што слонца ўсходзіць і заходзіць, а дапраўды, прынамсі датычна тае часткі бязмежнага сьвету, каторая завецца слонэчнай сыстэмай, дык слонца стаіць нірухома, а наша зямля кружыцца каля слонца.

Грамадзянскія стасункі усьведамляюць [опредѣляютъ] палітычны і жыцьёвы пагляд людзей і кіруюць іх чынасьцю. Гістарычныя зьяўленьня можна умяркаваць, як магчыма урэгуляваць віраватую рэчку, але затрымаць, ці зьмяніць іх кірунак на уласны густ, по ўласнаму кшталту, і пусьціць на гладкі, жаданы шлях паступовасьці, —гэтага, покі што, людзі зрабіць ня могуць. Надыйдзе час, і час гэны ні за гарамі, калі людзі самі стануць будаваць сваё жыцьцё, або, як гэта кажуць, людзі самі пачнуць рабіць гісторыю, але цяпер, у наш час прамысловасьці і капіталізму, гісторыя чыніцца па варункам, ад нас нізалежным. Адгэтуль, ні трудна зразумець, што ня лгуць немцы, як кажуць, што яны ні хацелі вайны. Гэтак сама справядліва і наадварот, што Англія, Расія, Францыя і інш. ні жадалі гэтай сусьветнай бойкі. Вінаваты ўсе наагул і ніхто па асобку.

Адгэтуль-жа відаць памылковасьць і таго пагляду, што быццам гэтая вайна апошняя і, што скончыўшы яе, людзі умовюцца раз назаўсюды жыць згодна, па-братэрску, а калі зьявіцца задзіра, дык прымусам заставюць яго сядзець ціха. Але гісторыя вучыць, што людзі, змогшыся на вайне, як пеўні ў бойцы, ні раз умаўляліся паміж сабой на вечны мір,—толькі нічога з гэтага ня выходзіла. Гэты жаданы усімі «вечны мір» трываў роўна столькі, сколькі трэ' было часу, каб людзі зноў ні пасварыліся. А сварыліся яны заўсёды, як толькі інтарэсы кіруючых станаў суседніх дзержаваў стыкаліся на аднэй дарозі. Стрэўшыся, моў тыя казьляняты на кладцы, інтарэсы гэтыя разыціся па добрай ахвоці ня могуць. Ды й разыціся німа як,—кладка заўсюды вузкая, а вярнуцца назад нельга, бо гісторыя пасуваецца ўперад на моцы ніўхільных законаў капіталістычнага ладу.

Стаяць нірухома гісторыя ні можа, бо гісторыя—гэта само жыцьцё людзей, а жыцьцё павінна развівацца, ды ісьці ўперад, калі ні жадае памерці. І вось дзержавы, стрэўшыся на аднэй пуцявіні, спіхаюць адна другую з дарогі і, коштам крыві, мора сьлёз і гора, расчышчаюць сабе сьцежку. Вайна скончыцца, і людзі будуць жыць вольна, згодна і па братэрску, але ні цяпер, покі істнуе лад промыслу і гандлю, або лад капіталізму. Покі істнуе уласнасьць на зямлю і на ўсе прылады і начэньня прамысловага (хвабрычнага і заводзкага) вырабу, покі зямля і прамысловасьць трымаюцца паасобнымі людзьмі у кожным гасударстві, покі ўласьнікі зямлі, хвабрыкаў і заводаў маюць на увазі толькі свой, асабісты інтарэс, сваю асабістую карысьць і нажыву,—да таго часу вайна будзе вісець над жыцьцём людзей, будзе награжаць у магчымасьці. Покі ўсё гэта істнуе і ня пераж̌ыта, покі ня зруйнован капіталістычны лад дзер-

*] Гляд. № 5.

жаўнага будаваньня, да таго часу людзі ня могуць быць пэўнымі, што вайна ці там, ці тут зноў ні загарыцца. Вайна скончыцца, і з вайною людзі расквітаюцца навекі толькі тады, як запануе на усём сьвеці сацыалізм. Тады людзі сапраўды выскачуць с царства прымусу і гвалту ў царства вольнасьці, братэрства і згоды.

Цікава, што за гадоў колькі наўперад, французскія і нямецкія вучоныя, пытліва углядаючыся ў таёмную будучыну, пісалі, што вайна пачнецца як раз у Сэрбіі, па дарозі ад Бэрліну праз Канстантынопаль на Багдаду. Так яно і вышла. У Сэрбіі забілі аўстрыяцкага насьледніка. Потым выявілася, што ўчынілася гэта нівыпадкова, а наўмысьля, дзякуючы розным дыпляматычным махлярствам. Наттаж бо нямецкім капіталістам і прамыслоўцам хутчэй хацелася прабрацца к Багдаду, дзе разлягаецца багатая мейсцовасьць—Мэсапатамія. Але па дарозі да гэтага вабкага краю стаяла Сэрбія, нівялічкая сама па сабе, але ўсё такі с сваім уласным вокам. Вось і трэ' было выдумаць зачэпку, каб сапхнуць з дарогі сэрбаў. Так, без дай-прычыны, чапляцца нізручна,—і брыдка і суседзі ворага глянуць, а тут—на табе: забілі насьледніка! Гэтакага здарэньня дачакаць трудна. «Помста, помста!» лямэнтавалі нямецкіе імпэрыялісты. Аўстрыякі, у цеснай згодзі з немцамі, або, справядлівей сказаць, камандуючые станы тых і другіх, і слухаць, бач, не хацелі, калі сэрбы запрапанавалі ўсё, абы уладзіць справу згодай, справядліва кажучы, што ня вінавата-ж цэлае гасударства ў тым, што натварыла адна варьяцкая рука. Тым часам, немцы рабілі ўсё ад іх залежнае, каб скарыстаць гэты момэнт дзеля свае заваевацяльнай мэты.

Такім чынам Аўстрыя пайшла вайною на Сэрбію, абвесьціўшы, што яна прымушана гэта зрабіць праз тое, што Сэрбія ня хоча здаволіць іх «справядлівага пачуцьця помсты за забітага насьледніка». Але «умыселъ тутъ былъ иной», і Сэрбія вінавата была толькі тым, што немцам хацелася есьці.

Маючы таёмны згавор з Гэрманіей і згоду з ёю, Аўстрыя дамагалася праглынуць Сэрбію разам с суседнім маленькім каралеўствам, на назву Чорнагорыя. Яны рыхтаваліся захапіць усе землі па беразі Адрыатычнага мора і кваціліся ўмацавацца, ды стаць поўнамоцным гаспадаром на Баўканах.

Але жаданьне Аўстрыі запанаваць на Баўканах ні пад густ было самадзержаўнай Расіі. Расія сама квапілася на гэта, і памаўзьлівасьць Аўстрыі станавілася папярок дарогі,—гэта перашкаджала яе інтарэсам. Расія глядзела на ўсе балканскія народы (сэрбы, баўгары, чарнагорцы і інш.), як на сваіх малодшых братоў, за каторымі яна, па моцы сваяцтва і большасьці, самым лёсам прызначаны апекавацца, пазіраць і захіляць ад напасьці, кіруючыся тэй думкай, што ні цяпер, дык у чацьвер, а ўсе «славянскіе ручьи» павінны «слиться въ русскомъ морѣ», хоць ад аднае думкі злучыцца с самадзержаўнай Расіяй «малодшых братоў» кідала ў жар і праймаў хаходны пот. Камандуючыя станы Расіі пазіралі на славянскіх народаў, як на цэглу і кахлю для будаўніцтва моцы і гонару вялікарускага дзержаўства, Усе—дзеля Масквы, а Масква-гаспадыня, так мысьлілі расійскія імпэрыялісты.

Квапючуся прашыцца гаспадарным братам на Баўканы, Расія чакала толькі зручнага мамэнта. Мала гэтага, зайдросная і памаўзлівая, яна рахавала за адзін прысест захапіць і Канстантынопаль с тамтэйшымі пралівамі, а турак прагнаць зусім." Як мы ведаем, першыя міністры Часовага Ураду насіліся з думкай гэтай, як кот с кілбасою,—так шкода было багатыром расійскім растацца с вабкаю марай аб Царградзі. Трэба сказаць, што калісьта там, дзе цяпер туркі, было грэцкае царства, адкуль мы, славяне, злучаные цяпер у Дзержаві Расійскай, атрымалі веру. І толькі, трымаючыся гэтага дрыгвянага грунту, расійскія імпэрыялісты,—прамыслоўцы і капіталісты, матывуюць і маральна апраўдваюць сваё права на захват Канстантынопалю. З гэтага мы бачым, што калі вымагае таго інтарэс кішэні, дык сама рэлігія,—справа сумленьня і Бога, ідзе на падмогу зайдрасьці багатыроў. У справах нажывы і рабунку багатыры не маюць нічога сьвятога і самога Бога гатовы ужыць дзеля карысьці і зыску...

[канец будзе].

Я. Л—к.

Друк і жыцьце.

«У бацькаўшчыні Міцкевіча».

Пад такою назваю была надрукована яшчэ 18 маю ў газэці „Dziennik Petrogradski“ цікавая карэспандэнцыя з Стакгольму. Мы яе перадрукуем цалкам, бо яна й дагэтуль не страціла свае цікавасьці.

У месячніку «Kultura Polski» мы знаходзім жменьку цікавых драбніц аб цяперашніх адносінах нацыанальна-культурных у зямлі Навагрудзкай на Беларусі.

Зямля Навагрудзкая, бацькаўшчына Адама Міцкевіча асталася праўя што ў цэласьці па тым боку баявага фронту. Яна цяпер ляжыць так блізка да лініі бітваў, што не далучана да жаднай с тых акругаў, на якія падзеляны ляжачыя даляй на захад літоўскія землі. Находзючысь у акрузі так званай «Opera tionsgebiet» (баявая акруга. Рэд. «В. Б.») зямля Навагрудзкая кіруецца чыста ваеннымі ўласьцямі і не мае жаднай адміністрацыі грамадзянскай. Ад іншых часьцін Літвы, ня только тых, што знайходзюцца ў тым самым палажэньні, але й ад тых, што маюць нават грамадзянскую адміністрацыю, Навагрудзская зямля розніцца і надта карысна. Перш-на-перш, гэта адно мейсцэ, гдзе захавалася гарадзкое самакіраваньне. На чэлі Гарадзкой Думы стаіць п. Керсноўскі і ўся Дума, якая функцыануе зусім нармальна, мае характэр польскі.

Наагул кажучы, Навагрудзкі павет цяпер ёсьць боляй польскім, чым калі б то ні было. Значная часьць праваслаўных беларусаў ўцякла разам з войскам расійскім. Цэлая бюрократія (чыноўнічаство. Рэд. «В. Б.») і інтэлігэнцыя расійская (зрэшта яе была толькі жменька) так сама. Маса беларуская ня толькі каталіцкая, але нават і тая часьць праваслаўных, што засталася на мейсцы, так моцна цягне да культуры польскай, што ня можна ні лічыць яе за нацыанальна- польскую, хоць этнаграфічна яна й руская. Такі цяг цэльнай мейсцовай людпасьці да польскай культуры адбіўся ў школьнай справі. У Навагрудку цяпер ёсьць толькі польскія школы.

Польская інтэлігэнцыя Навагрудку занялася так сама і справай прасьветы вясковага люду ў сваім павеці. У ваколіцах Навагрудку заложэна 10 школак, покі што толькі ў каталіцкіх вёсках. Нямецкія ўласьці стараюцца садзіць у школкі у праваслаўных вёсках вучыцялёў—беларусаў з вучыцяльскіх курсаў у Сьвіслачы, заложэных спэцыльна для беларусаў.
Такія весткі «Kultury Polski».

Адносіны на Беларусі цяпер укладаюцца ў такія формы. Нямецкія акупацыйныя ўласьці гледзяць на Беларусь, як асобную нацыанальную едзініцу і ў такім кірунку вядуць сваю мейсцовую палітыку ў забранай імі часьці краю, Расія, ў якой пытаньне нацыанальнае цяпер пераглядаецца нанава і рэзультат гэтага перагляданьня яшчэ досі ясна ня выявіўся, ня гледзючы на яе вачавідную гатоўнасьць да прызнаньня розных адзяленьняў, на Беларусь, однак, глядзіць, як на расійскую галінку. Пасярод самых беларусаў пры цяперашніх спагадных умовах падыймаецца рух да самадзельнасці культурна-нацыанальнай і да выдзяленьня адміністрацыйнага, якое-б гэтую самадзельнасьць забяспечыла. С польскага боку будзюцца лёгка зразумелыя стараньня да злучэньня з Польшаю хоць бы каталіцкай часьці Беларусі, якая з даўных часаў дзеля розных прычын заўсёды да нас цягнула. Гэтыя стараньня, выяўляемыя, як мейсцовай польскай інтэлігэнцыяй, так і палітычнымі чыньнікмі з—надворку (Часовая Дзержаўная Рада ў Варшаві), крыжуюцца з адменнымі ад іх тэндэнцыямі акупацыйных нямецкіх ўласьцей і Расіі і нацыанальных правадыроў народу беларускага. Цяжка знайсьці большае сплаценьне спрэчнасьцяў.»

Кароткі фэльетончык.

Пакрыўджаные.

Вечар. Ціха ў кватэры. Нават мыш не заскрабе. Бляск ад лямпы упаў на бледны змучаны твар пана Максімава, а даляй адбіўся на дрэвах за вакном, што так таемна маўчаць, як быццам нешта захаваўшы. Нават кот і той ляжыць увесь час у запечку, а ня йдзе вільнуць хвастом каля свайго пана.

Хворы п. Максімаў, занядужаў бедак. Цэлы дзень ужо ляжыць. Нуда нетра смокча, жывасілам косткі цягне. І гэткая боль-аж стогне хворы, сцапіўшы зубы. А ў ночы яшчэ горш; баіцца ён у ночы. Заплюшчыць толькі вочы, на адну хвілінку, а тут і пачнуцца страшныя, незвычайныя сны. І горш за ўсё, што аднастайныя. Падкрадзецца Беларускі Нацыянальны Камітэт, узваліцца ўсім сваім цiжарам на грудзі, душыць за горла... Ды каб ён хаця адзін! А то навалюцца яшчэ ўсе разам: беларускі тэатр, ноч пад Купальле, родная мова, скарбоначны збор, усе гурткі беларускія... А сьпевы зьвіняць у вушах, лятуць да зорак з усей тугой аб нядолі, зьдзеку, кружацца, хаваюць сонейка... Сьлёзы цякуць з вачэй, цяжка на сэрцы... І ніхто не даведаецца, не разважыць.

Ляжыць пан Максімаў, абцірае пот с твару белай хустачкай. Усё ня люба яму сягоньня, ніхто ня можа дагадзіць. «Божухна Літасьцівы! На што Ты пусьціў на сьвет гэтых беларусаў? Чым я пакрыўдзіў Тваю Боску моц, што Ты не забярэш іх адразу са сьвету, не пашлеш на іх пошэсьці? Я—ж не магу жыць, мне ня мілы красачкі, хочыцца мне разам з маім Лыскам завыць, калі чую іх голас, бачу іх рух. Я—ж стараўся, як мага ўціраў насы селянам на з'ездзі, колам хадзіў перад імі, а Ты цяпер не маеш літасьці. А мо' Ты сярдуеш, што вопратка мая інакшая крыху? Дык не: гэта толькі для вока іншых так выдае. Я той самы, да душы-ж даўнейшы! Люблю і паважаю: нярухомасьць, паслушэнства. А то гэтыя гарладзёры-беларусы паднялі гвалт аб свaёй справі. Ня гожа гэта: я не хачу, я не пазволю!»

Павярнуўся на другі бок хворы пан, цяжка ўздыхнуў, а думкі ізноў пабеглі. «Родная мова, родная школа, нацыанальнае адраджэньне... На што, на якое, каму гэта патрэбна? Жыві пацíху, ня круці галавою. Расейцы даюць усё гатовае—дзякуй ім за дабрату іхнюю... А як народ збудзіцца, згадае, хто яго ворагі, загаворыць сваёю ўласнаю моваю? Бывай здарова тагды, салодкае жыцьцё! Не... Гэтага ня будзе, ніколі ня будзе! Нашэ панаваньне надта глыбока пусьціла корань: усю сьвядомасьць беларускую зністожылі, праглынулі... Спаляндравалі, толькі гладкое мейсцэ блішчыць. Не дарэмна з'езд настаўнікаў закідаў гразьзю усё беларускае, сваё роднае, ды ад радасьці хацеў на канцы сваёй працы уладзіць баль з танцамі!... Увесь Мінск чуў гучны вокліч беларусаў шанаваць сваё роднае, углядаўся на пекную вопратку сваю, чуў сьпевы, бачыў скокі. Ды яшчэ як углядаўся! Яж далажыў усяго, абы затрымаць гэта; нават у газэці пісаў. Пісаў не сучасным чарпілам, а тым, што захавалося з даўных дзён. Чорным, як сажа, чорным, з гляпцам... Ой, гэтак баліць, гэтак смокча! А тут яшчэ ноч блізка».

* * *

Поўны стол красак, краскі на вокнах, на крэслах... Пан Стэпкоўскі аж бегае па кватэры. Холадна ў яго на душы, пуста на сэрцы, грызе ўсё нешта, як чарвяк гнілое яблыка... «Белы сьвет так прыгожы, так хочыцца жыць, цешыцца яго хараством. А тут сягоньня нават і красак не ўзяла. І так спаткала непрыемна... У дадатак яшчэ гэтыя беларусы сэрцэ ад'ядаюць!.. Пайду да Максімава. Даўно ўжо клікаў. Пасумуем разам.»

Спаткаліся паны—дабрадзеі, абняліся й заплакалі. Пацяклі сьлёзы й зьмешаліся разам...

Зрэбны.

ЗЬЕЗД ДЭЛЕГАТАУ

ад беларускіх партыйных і грамадзянскіх арганізацый 8—10 ліпня ў Мінску.

Першы дзень зьезду.

(Пачат. глядз. ў № 8).

Старшыня пытаецца, ці хто з мейсца мае што расказаць. Будзька знаёміць з'езд с тым, што рабілося беларусамі ў Петраградзі: прэдстаўнікі ад беларусаў ёсьць ў камітэці пры Міністру Народнай Прасьветы, ў Парадзі аб скліканьні Устаноўчага Сэйму, ў Бюро Нацыанальных Сацыалістычных Партый.

Дыло ставіць пытаньне аб працы прапар. Мышкі і «Западно-Рускаго Общества».

Будзька адказывае, што Мышка да рэвалюцыі, як і шмат хто іншы, быў цэнтралістам і пэўна-ж ні мог перарабіцца за некалькі дзён рэвалюцыі. Што належыцца да «Западно-Русскаго Общества», дык гэта кампанія быўшых правых людзей. Але яны, як чорт крыжа, баяцца палякаў, баяцца, каб хоць часьціна Беларусі ні папалась да Польшы.

Дзеля гэтага яны робюць нам значныя ўступкі: яны, напрыклад, згаджаюцца на Краёвую Беларускую Раду і на увядзеньне беларускай мовы ў школкі паралельна з маскоўскай. Як нам прыдзецца праводзіць мяжу з палякамі і літоўцамі, яны будуць нашымі хаўруснікамі; за тое з усходняга боку яны будуць старацца, каб чым найболяй адарваць ад Беларусі. Наагул жа кажучы, вялікай увагі на іх звяртаць ні трэба і ісьці даляй сваёю дарогаю. Самае важнае, што стаіць цяпер перад намі—школа і школьныя падручнікі.

Дыло цікавіцца, ці што робіцца ў гэтым напрамку, ці не. Будзька адказывае, што Тарашкевіч пад кірункам акадэмікаў Карскаго і Шахматава сядзіць над граматыкаю. Але гэтае пытаньне боляй зубастае, чым можна было раней дагадывацца. Душэўскі піша гэаграфію. Цяпер ў Мінску Таварыство Беларускай Культуры выгаласіло конкурс на 10 школьных падручнікаў. Можа і яшчэ хто працуе над падручнікамі, але яму гэта нівядома.

У гэты час да прэзідыуму падходзіць матрос Пятухоў і падае пісьменную заяву. Старшыня просіць прачытаць яе. Матрос чытае:

«Заява.

Ліпня 8 дня 1917 г. мы, ніжэйпадпісанныя, дэлегаты Вітэбскаго Камітэту Беларускага Народнага Хаўрусу, дзеля выявіўшыхся нам заданьняў з'езду, заяўляем:

1) што цяперашні «Беларускі з'езд», складаючыся без малаго толькі з прэдстаўнікаў «Беларускай Сацыялістычнай Грамады», якая выступае пад сьцягам сацыялізму, ня можа рабіць пастаноў ад імяні ўсяго беларускага народу, будучы ўсяго нівялічкай яго часткай;

2) што ухваленьне прыветнай тэлеграмы Украінскай Радзі ёсьць ў адносінах да цэльнай Расіі сэпаратным учынкам, што беларускім народам, які жыве ў цеснай еднасьці з Расіяй, ухвалена быць ня можа;

3) што поўнае ігнараваньне з'ездам праў цяперашняго мамэнту, як 1) учынкі «бальшэвікоў» у Петраградзі, пробы арыштаваць Часовы Урад

і нападак на жыцьцё ваеннаго міністра Часоваго Ураду не даюць пэўнасьці, што работа з'езду будзе прадукцыйнай ў кірунку выяўленьня праўдзівых патрэб беларусі і падтрыманьняЧасоваго Ураду;

4) што з дакладаў і прамоў выявілось, што з'езд ворага адносіцца да іншых беларускіх арганізацый, ня ідучых пад сьцягам «сацыялізму Беларускай Грамады» і ня лічыць іх нават беларускімі. Дзеля ўсяго гэтага мы змушаны пакінуць з'езд, бачучы, што ён ні ідзе па дарозі жаданьняў масы беларускага народу.

Дэлегаты Вітэбскага Беларускага Народнага Хаўрусу Збіткоўскі і Пятухоў».

Будзька: Мы гаворым ад беларускіх арганізацый, а не ад імяні беларускага народу. Гэтага ні можна мешаць.

Галавач: Прыехалі з гатовай заявай, не аглядзелісь добра і кажуць, што ім з намі не па дарозі.

Збіткоўскі з мейсца: Ніпраўда.

Алексюк: Што тут доўга гаварыць. Нам сказана ясна: ні па дарозі і годзі.

Старшыня: Запісалось 3 чалавекі. Ці мы выслухаем іх?

Дыло: Я проціў адкладу спрэчак аб дакладах з мейсц, бо мне зусім ні ясна, якім парадкам наша работа звязана з ніпарадкамі ў Петраградзі.

Старшыня: Прашу вясьці далей даклады з мейсц. (Збіткоўскі і Пятухоў выходзюць).

Кахановіч: Арганізацыйны Магілеўскі Камітэт «праве што нічога ні зрабіў». Ен тоўк воду ў ступі; гэтая вада разляцелася па ўсёй Магілёўскай губ. і ўсюды так сама сталі таўчы ваду. (Сьмех). Усюды, як напрыклад ў Гомлі, Воршы і інш. мейсцох, ствараюцца гурткі беларускія і пачынаюць сякую—такую працу. I магілёўцы па-крысе працуюць. Можа зараз з'езд зробім. Рабілі гулянку, збор. Прайшло дужа добра. Трохі абсьмялелі і пастанавілі ісьці на гарадзкія выбары са сваім асобным спіскам. Дакладчык гавора, што ён выступаў неколькі разоў на перадвыбарных сходах і давелі успешна, ні гледзючы на тое, што магілёўскія К-Д'эты проста са скуры вон вылазілі, абы толькі пашкодзіць нам. I ня толькі К-Д'эты, але й С-Р'ы ішлі процiў нас, вялі абрусіцяльную палітыку, ўсё роўна, як бы яны былі ні С-Р'ы, а С-Р-Н'ы. (Апл.) Але беларусы вялі далей сваю справу і гэтыя С-Р'ы пачынаюць патроху перафарбоўвацца пад беларускі коляр. (Сьмех). Калі ўважна глядзець на справу, беларускі рух мае моцны грунт пад сабою і можа прыцягнуць да сябе шмат людзей. Магілёўцы, напрыклад, думаюць і да Устаноўчаго Сэйму пайсьці пад сваім сьцягам. Ні трэба толькі адразу хапаць людзей за горла. Гэтыя Вітэбскія дэлегаты, яны проста, як кіпяткам ашпарэныя. Трэба ні гнаць іх, а пастарацца прыручыць. [Апл.]

Дыло: А я—дык прывык сячы с пляча. Нам не выпадае браць на сябе роль нейкіх апякуноў і выхавацеляў. Мы адкідаем нязгодных з намі, а стараемся лучыць старых, ужо апрабованых беларусаў. Зрабілі ў Унівэрсытэці беларускі мітынг. Дзеля дрэннай пагоды народу сабралося не шмат, так чалавек каля 150. Пагаманілі трохі. У канцы папрасілі тых, што згаджаюцца з выстаўленаю намі праграмаю і хочуць працаваць з намі, заставіць свае адрасы. Заставілі адрасы каля 135 чал., значыцца, што згадзіліся на аўтаномію і нацыаналізацыю школы. Праграму спачатку выставілі дэмакратычную, але без сацыялізму; спадзеваліся згуртаваць такім парадкам больш людзей. Так стварылася Маскоўская Беларуск. Народная Грамада. Незалежна ад яе заснавалася і Сацыялістычная Грамада. Заснавалось і Беларускае Выдавецкае Таварыство. Выдаём цяпер 10 кніжачак на палітычныя тэмы. Папробаваў Разумовіч зрабіць контр—арганізацыю, але мала толку з гэтаго выйшло. Пара слоў аб нашумеўшым Вітэбскім з'ездзі. З'езд быў зусім нівялікі: Сем гасьцей, восім старавераў, нейкім дзівам папаўшых у члены беларускаго а'езду—вот і ўвесь з'езд. Ну, й пачалі гаварыць. Выходзіць, што беларусы па сваёй ахвоці «любовно» злучыліся з Масквою яшчэ за царом Аляксеям. Наш стары даў усім дужа добры адказ, але нічога ня памагло й яны пастанавілі: ня трэба аўтаноміі, ня трэба беларускае мовы. Тагды наш прэдстаўнік Васілевіч разам з прэдстаўнікам праваслаўнаго гродзянскаго духавенства дэманстрацыйна выйшлі,

Клікалі нас і на з'езд «Западно-Русскаго Общества». У Маскве да нас хацеў падлезьці б. выдавец «Виленскаго Вѣстника», але як пабачыў нашу праграмму, дык сказаў «завтра зайду» і так аж дагэтуль зайходзіць. Посьля ён паказаўся ў гэтым «Зап.-Рус. Общ.». Калі ўжо Чыхачоў дагаварыўся да самаўпраўленьня, дык, значыць, трымайся асьцярожна. Ваўкі накладаюць авечыя скуркі. Наша арганізацыя павінна мець строга абведзяныя межы, каб ні адзін такі воўк ня мог да нас прыбіцца (Апл.).

Асьвецімскі робіць даклад аб тым, як ідзе беларуская праца у вёсцы, сярод селянаў Слуцкаго павету. Нам усякімі спосабамі перашкаджалі, ня давалі працаваць, пускалі людзям туман у вочы, але мы рабілі сваё. Каб менш было прычэпкаў, мы нават не ўсюды гаварылі па-беларуску: гдзе па-беларуску, гдзе па-расейску, а гдзе і па-польску. Але ўсюды мы гаварылі аб адным: аб інтарэсах нашаго краю. Посьля падлезьлі туды С—Р'ы і сталі вясьці сваю агітацыю, але іх работа жыва абвалілася. Беларус ня можа быць ні С—Р'ам, ні кім іншым, а будзе заўсягды перш-на-перш беларусам Посьля С—Р'а прыйшоў ленінец і пачаў баламуціць людзей. Мы папрасім яго выехаць назад да Кранштаду. За ім прыйшоў Лебядзеў ад Петраградзкаго Селянскаго Хаўрусу, прыходзілі й ад Мінскаго Селянскаго Хаўрусу, каб павесьці народ за сабою. Зрабілі вялікі скандал, нагаварылі, што Б. С. Г. ідзе на павадку ў паноў, што старшынёю ў ёй абабраны Скірмунт і т. д. Сабраліся раз селяне і патрэбавалі, каб я сказаў ім гэту панскую праграму. Я пераказаў праграму Б. С. Г. Яны згадзіліся. Калі на апошнім з'ездзі пачалі гаварыць аб Міхайлаві (Фрўнзэру) і было добра растлумачэно, чаго хоча Міхайлаў і чаго хоча Б. С. Г., процiў яго пайшла рэакцыя. Але гэто рэзультат работы не Б. Н. К., а старых беларусаў 1905 году. Калі паднялося пытаньня аб гімназіі ў будынку кляштару (монастыря), усе 524 чалавекі, быўшыя на з'ездзі, як адзін згадзіліся с тым, што нам трэба прасьвета і пазнаньне нашаго роднаго краю. Б. С. Г. мае цяпер працярэбляную дарогў да народу. Трэба ўсім ісьці ў народ, агітаваць, не важдацца тут с паперкамі, а гатаваць народ да Устаноўчаго Сэйму [Апл.].

Мелешко дакладывае аб арганізацыях ў Вітэбску. Бел. Народны Хаўрус —гэто новы «Союз русскаго народа», нешто падобнае да розных «Галицких Обществ», на якія раней быў вялікі ураджай. Б. С. Г. нават ня лічыць яго беларускім. Праграма ў іх напісана яшчэ туды-—сюды, але на сваіх сходах яны гаворуць зусім іншае. Або як яны аратарствуюць на вёсках. Лічуць сябе С—Д'экамі, а тут на табе: «Цяпер усё захапілі жыды, усім камандуюць.,. Хто запішыцца ў Б. Н. Х., таму мука будзе па 40 к. пуд».(Сьмех)

Гэто нават надруковано ў «Вестках Рады Работніцкіх і Салдацкіх Дэпутатаў». Беларускі рух у Вітэбску падтрымоўваецца вучашчайся моладзю. Бяда толькі ў нехватцы сьвядомых людзей. Двум-тром чалавекам, без грошаў ў дадатак, цяжка ваеваць са старымі спрактыкованнымі чорнасоцянцамі, якія маюць і грошы, і ўсю сілу.

П. Бодунова зрабіла даклад аб сваёй працы ў Нава-Беліцы й Гомлі. 19 чэрвеня на станцыі і на сяле Буда Кашалёўская дакладчыца ўладзіла два мітынгі, гаварыла аб беларускім руху, аб беларускім нацыянальным адраджэньні, аб Бел. Соц. Гр. Устрэла спагаду сярод селян. Залажылі аддзел Б. С Г. 22 чэрвеня была на Гомяльскім настаўніцкім з'ездзі. Старшыня сходу быў масковяц і ўсякімі спосабамі стараўся перашкаджаць. З адказамі выступалі прап. Пашкоўскі і вучыцяль царкоўнай школкі. Яны ўсякімі спосабамі стараліся давясьці, што беларускае мовы німа, што аўтаномія Беларусі ніпатрэбна. Але ўсё-ж такі знайшліся людзі, што зацікавіліся, распытываліся аб літэратуры, аб кніжках, гдзе іх можна дастаць.. Праца можа ўсё перамагчы. Трэба працаваць ня толькі палітычна, але й практычна.

Забела з Кіева знаёміць з'езд з гісторыяй Кіеўскага Беларускаго гуртка «Зорка». Пачатак зрабілі студэнты. Цяпер гурток гэты мае каля 150 сябрукоў. Каб мець магчымасьць добра працаваць, трэба ведаць і агульны ход руху. Патрэбна злучнасьць паміж усімі беларускімі арганізацыямі. Трэба дамагацца як найхутчэйшай закладкі Сельска Гаспадарскаго Інстытуту. Трэба падумаць і аб ніжэйшай школцы, трэба гатаваць падручнікі для дзяцей. Надумаліся ў Кіеві зрабіць вечарыну, але самым цяжка наладзіць. Просюць прыехаць драматычную сэкцыю. Адна з кінэматаграфічных фірмаў зьвярнулася с прапазыцыяй інсцэнаваць якую-не-будзь беларускую драму. На гэта трэба было-б зьвярнуць увагу. Будзе процэнт ад прыбытку і дармовая рэкляма.

Мароз, з Капыля Слуцкаго павету. Мястэчка глухое, але людзі надта цікавюцца беларускім рухам, падтрымоўваюць сьвядомых беларусаў. Але, каб усё йшло гладка, трэба перафармаваць Камітэт на зусім дэмакратычных падставах.

Русак з Бабруйску. Залажыўся аддзел Б. С. Г. Выпусьцілі адозву 18 чэрвеня. Злучыліся с Жыдоўск. Сац. Пар. і выставілі 7 кандыдатаў да Гарадзкой Думы.

Цьвікевіч ад Маскоўскай Беларускай Народнай Грамады й Тульскаго яе аддзелу знаёміць з'езд з праграмай Нар. Гр. Праграма дэмакратычная, але без сацыялізму. Такім парадкам Нар. Грам. думае прыцягнуць да сябе ўсіх памяркоўных людзей. Дакладчык кліча ўсіх беларусаў інтарэсы бацькаўшчыны паставіць выжэй усякіх партыйных заданьняў і злучыцца ўсім. Бо інтэлігэнтных сілаў мы маем мала. Нават не знайшлося людзей, каб узяцца за бежанскую справу. На ўсёй Расіі ёсьць розныя Камітэты, а беларускіх нігдзе німа. Доля бежанцаў-беларусаў цяжэйшая, чым іншых.

Кс. Астрамовіч з Смілавіч. Я буду гаварыць, як прыватны чалавек, але хацелася бы пазнаёміць з'езд, як ідзе беларуская справа ў нашым боку. Як я пачаў гаварыць на вёсцы, што я беларус і яны беларусы, здзівіліся людзі. Але сяк-так трохі навярнуў на свой бок. Ахватней за ўсіх за беларускую справу бярэцца моладзь. Ахвотна бяруць і кніжкі й газэты, чытаюць, вучаць вершы на памяць. Ігуменскі павет надта глухі: беларускае друкаванае слова да яго яшчэ праве што ня дайшло. Сёе-тое рабіў валастны пісар, але яго сьпіхнулі. Проста бяда з дзяленьнем на «польскую» і «рускую» веру. Нашы католікі так прывыклі да польскай мовы ў касьцелі, што й самі хочуць «гаварыць па аршаўску». Зрабілі мітынг прыехаўшыя з Мінску беларусы. Трохі што зрабілі, хоць мейсцовыя русіфікатары і надта перашкаджалі. Хоць ужё-ж такі разбілі людзей на дзьве часткі: адны хочуць «по-аршаўскі», а другія ўжо нічога не маюць процiў беларушчыны.

[Працяг будзе]

ПА БЕЛАРУСІ.

м. Ракау, Мінскай губ. і павету.

Паехала адгэтуль адна жыдовачка канём да Мінску па Старасельскаму шляху, везла пры сабе 800 р. і мелася купіць на іх у Мінску тавару. Толькі ўехала яна ў лес, выскачыла двое людзей, затрымалі фурманку і сьцягнулі жыдовачку з воза. Фурман кінуў каня і ўцёк у лес, посьля, знайшоўшы кол, вярнуўся й трэснуў па руках аднаму з разбойнікаў, што адбіраў грошы ў жыдовачкі. Як раз на гэты час ехаў самаход. Фурман нарабіў крыку. Разбойнікі ўцяклі, захапіўшы с сабою грошы. Жыдовачка цяжка пакалечана і невядома, ці адойдзе.

Янка Макоўскі.

Засьценак Новадворшчына, Мінскага пав.

У нашым куточку жывецца ціха й спакойна. З маладых правя што нікого німа. Адны толькі паджылыя усё людзі. Да беларускага руху стасуюцца прыхільна, абяцаюць памагчы ў часі патрэбы.

Я. М.

в. Кутнево, Слуцкаго пав.

У нашым боку шмат ёсьць кургаиоў. Параскіданы яны на ўсіх палёх, лугох і лясох. Вельмі вялікія і вельмі шмат іх ёсьць у лесі Наваложскім; іх там больш, як 50. Каля маёнтку Засмужа іх хоць і ні шмат, але ж за тое надта высока насыпаны. Можна думаць, што раней яны былі шмат большыя, але цяпер ужо распаўзліся, вывятрыліся. Паміж кургаиоў ёсьць помнікі з выбітымі крыжамі. Ці ня знойдзецца сярод нашых грамадзян хто-небудзь, хто мог бы парядзіць, як узяцца за раскопку гэтых кургаиоў і абсьледаваньне іх з гістарычнага боку. Можа, знайшлося-б што-небудзь важнае і цікавае.

Сымон Сеўрук і Пыж.

ХРОНІКА

Беларускі театр.

10-VII у Мінскім Гарадзкім Тэатры Першае Беларускае Таварыство Драмы і Камэдыі ставіло «Раскіданае Гняздо», драму Янкі Купалы, ў другу яшчэ ня быўшую.

Тэмат гэтай драмы ўзяты с часаў 1905 г. Селянская сем'я з даўных часаў, з роду ў род сядзела на дворнай зямлі і плаціла чынш. Астаўся ў дварэ гаспадарыць малады паніч. Ен загадаў чыншавіком ачысьціць яго зямлю. Сям'я ня хоча, бо яна, як дрэва, ўрасла ў гэту зямлю і, сыйшоўшы з яе, ня будзе мець куды дзецца. Тэрмін, даны на высяленьне, прайшоў. Дворныя людзі раскідаюць хату. Бацька ў роспачы вешаецца. Гэта 1 акт. Другія 4—ы акты адбываюцца на ламацьці, на мейсцы быўшай хаты. Маці хоча, каб старэйшы сын пайшоў і перапрасіў паніча, каб ім дазволілі астацца на старым мейсцы й паставіць новую хату. Сымонка [сын] ня хоча, бо «бацькава магіла навекі раздзяліла іх ад нас». Ен чакае суду. Трагэдыя яшчэ большая, бо старэйшая дачка Зося закахаўшыся ў гэтага самага паніча. Сымон ненавідзіць і сваю сястру за тое, што яна звязалася з заклятым ворагам сям'і, згубіўшым бацьку і выгнаўшым іх на двор. Суд разсудзіў не на карысьць пакрыўджанай сям'і, бо сьведкі былі падкупны. Апошнія надзеі прапалі. Асталося або перапрасіць паніча, або жабраваць ісьці. Сымонка ніякім парадкам ня хоча ісьці кланяцца людзям, загнаўшым у труну яго бацьку, апаганійшым яго сястру й давёўшым яе да вар'яцтва, бо ўчуўшы аб шлюбі свайго каханка з нейкаю паненкаю, яна хацела павесіцца, але, як ёй ня далі—яна звар'яцела. У гэтыя часы па вёсках усюды хадзілі агітатары «зямлі і волі». Адзін з такіх агітатараў, нейкі фабрычны, прыходзіць і да Сымона, кліча яго «на войну с цмокам», «на сход вялікі». Сымон думае, думае і такі ідзе, ня гледзючы на просьбы мацяры свае. Астаўшыся адна з трыма малымі дзяцьмі, Мары-

ля (маці) выбіраецца жабраваць. Раптам негдзе загараецца вялікі пажар. То гарыць двор. Пры бляску пажару Марыля адыходзіць разам з дзяцьмі і адным старым дзедам-жабраком, якога яны раней ахвотна дарылі, як сядзелі на гаспадарцы. Астаецца толькі адна вар'ятка—Зося. Прыбегае Сымон — бачыць — нікога з сям'і німа, хапае сястру за руку і ідзе з ёю «на сход».

Такі, ў самых агульных рысах, ход драмы. Раней, чым гаварыць аб ігры асобных артыстаў, варта зрабіць пару агульных увагаў. Гэтая драма Купалы й так напоўнена русіцызмамі ад пачатку да астатку. Ставілася яна надпасьпешным парадкам і дзеля гэтаго, артысты ня ўсьпелі падгатавацца, вывучыцца сваіх роляў. На сцэні яны за невялікімі вылічэньнямі трымаліся даволі баязліва і ўсё стараліся, каб не адыйсьціся далёка ад суфлёрскай будкі. Дзякуючы не саўсім чыстай мові арыгінала і малай знаёмасьці артыстаў з ролямі, са сцэны так сыпаліся русіцызмы, што й запраўды можна было думаць, што ніякае беларускае мовы німа, а ёсьць толькі «макулатурная тарабаршчына», як нідаўна пісала адна тутэйшая газэта «Новая Заря». «Нічэво», «ты должэн», «не надо», «меня», «тебя», «нет» і т. д., так і сыпаліся, проста як з мяшка.

Хор направіўся трохі й не частаваў ужо нас маскоўскімі песьнямі, а даволі прыгожа сьпеяў у пачатку ігрышча: «А хто там ідзё?» і «Ад веку мы спалі», ўстрэчаныя публікай надта прыхільна. За тое артысты пастараліся, дай Бог ім здароўячка, выявіць усю чыстату й пекнату беларускай мовы.

Найбольшае ўражэньне на публіку зрабіў сваёю ігрою А. Крыніца [роль Гаспадара]. Містычная любоў земляроба да свае зямелькі, што ўладае ўсёю душою Лявона, што відаць ў яго кожным слові нашла сабе добраго выразьніка. Трагэдыя земляроба, сілком адрываемаго ад глебы, да якой ён прырос, задыхаючагося, як рыба, вынутая з вады, была добра выяўлена артыстам.

Роль старэйшаго сына, Сымонкі, выпаўняў Ф. Ждановіч. Тая самая любоў да зямлі, што давяла бацьку да магілы, ўладае й сынам, кіруе кожным яго рухам, кожным яго ўчынкам. Артыст добра удумаўся у сваю роль і ведаў яе, але трошкі шкодзіла яму куча староньніх клапотаў [Ф. Ждановіч разам с тым і рэжысэр] і звязывала яго на сцэні.

Зоська (А. Ліпнічанка) выявілася на сцэні трошкі ні такою, як у драмі. У творы Янкі Купалы выведзена дзяўчына нэрвовая, ўражлівая, што ня можа аддзяліць вытканаго сваёй фантазіей ад праўдзіваго жыцьця, што ня знае, «гдзе яна, а гдзе толькі цень яе»; а на сцэні мы бачылі спакойную, прызвычаіўшуюся артыстку, што хацела узяць толькі ўмеласьцю. Недахват тэмпэрамэнту адзначаўся ясна і прачуваўся публікай. Доўгія маналёгі, гдзе Зоська выяўляе багацтво свае фантазіі, выкладае малюнкі, створаныя ёю, выходзілі нуднымі.

Мала жыцьця было і ў Марылі, жонкі Лявона [В. Тарасік]. Яна жэ найболяй за ўсіх сыпала русіцызмы.

Добра выпаўніў сваю роль жабрак [Р. Жакоўскі].

Аб рэшту артыстаў што можна сказаць: адны трошкі лепяй, другія трошкі горай. Наагул жа кажучы, хоць артысты й ня спраўдзілі нашай баязьні за правал драмы, але ўсё-ж такі сьпешнасьць пастаноўкі дала сябе знаць.

П. К.

Пастанова сельскаго сходу.

Мы, беларусы вёскі Ужы Мінскай губ. і павету Заслаўскай вол., сабраўшысь на сельскі сход пастанавілі:

1] выбраць з сябе старшыню, таварыша старшыні й сэкрэтара; выбраны былі грамадзяне: Вінцэнт Унук, Іван Войцяшонак, Фама Гільдзюк;

2] паслаць прывітаньне Мінскаму Беларускаму Выканаўчаму Камітэту ад усіх грамадзян вёскі Ужы: горача вітаем Выканаўчы Камітэт у яго карыснай працы; спадзяёмся, што ваша праца здабудзе Беларусі аўтаномію без мытных і дзержаўных межаў і адсуне ўсіх паноў пецярбурскіх і маскоўскіх.

Хай Жыве вольная Беларусь! Хай Жыве фэдэрацыйная рэспубліка Расія!

Кіраўнік сходу Гайлік.
Старшыня В. Унук.
Тав. старшыні Ф. Гільдзюк.
Сэкрэтар І. Войцяшонак.
1917 г. ліпня 14 дня.

ПАСТАНОВА.

Мы, салдаты-беларусы 6-го будаўніцтва Паўночнаго фронту, сабраўшыся сягоньня 6-го ліпня а 19 гадзіні у Шрэйенбушу каля гораду Рыгі, абгаварылі такія пытаньня:

Таварышам Прыхачом быў прачытаны цыркуляр Беларускаго Нацыянальнаго Камітэту за № 187 ад першаго чэрвеня г. г., атрыманы ім ад гэтаго Камітэту аб прысланьні дэлегатаў на беларускі з'езд 8 і 9 ліпня ў горадзі Мінску. Абгаварыўшы гэтае пытаньне, мы прыйшлі да такого вываду: дзеля позднаго атрыманьня цыркуляру паслаць свайго дэлегата ў Мінск на беларускі з'езд ніяк не магчыма, бо на падарожу ад Рыгі да Мінску патрэбны тры пары, а мы мелі ў запасі толькі адну пару [цыркуляр атрымалі 6-го, а дэлегаты павінны сабрацца 7-го].

2. Абвешчаем, што мы ўсе шчыра любім сваю многапакутную дарагую нам Беларусь, хочым ёй шчасьця і красаваньня ў новым вольным жыцьці на новых падставах. Мы гарым хаценьнем і будзем маліць Бога, каб зараз споўніліся на карысьць Беларускаго народу тыя ідэі, што надрукаваны ў праграмі Беларускай Сацыялістычнай Грамады. Усім таварышом, членам Камітэту, што стаяць на варці беларускіх інтарэсаў, шлём наш зямны паклон.

3. У нашым упраўленьні ёсць 25—30 беларусаў, але як яны раскіданы па ўсіх пунктах, узмацняемай будаўніцтвам пазыцыі на абшары 100 вярстоў, дык нам арганізавацца вельмі цяжка. Мы думаем, што ў іншых вайсковых часьцях, што кватэруюць у горадзі Рызі, ёсьць боляй беларусаў, але й там арганізованнасьці або німа, або мы аб ёй ня ведаем. Мы просім Камітэт, ці ня прызнае ён патрэбным выдаць асобную адозву да салдатаў-беларусаў Паўночнаго Фронту і прасіць Глаўнакамандуючаго абвясьціць яе ў прыказі дзеля арганізацыі салдатаў-беларусаў па прыкладу іншых нацыянальнасьцяў [украінцаў, палякаў, літоўцаў, і інш.], чым будзе дана магчымасьць арганізаваным групам дэлегаваць сваіх прэдстаўнікаў на з'езды, надобныя да цяперашняго.

4. Просім Камітэт не адкінуць нашай прозьбы: прыслаць нам копію пратаколу з'езду па такому адрасу: Рыга Шрэйенбуш 6-е будаўніцтво Паўночнаго Фронту І. Я. Прыхачу.

5. Дзеля таго, што выпісаная таварышам Прыхачом газэта «Грамада», не атрымоўвацца намі ўжо больш, як тры тыдні, просім, каб газэта прысылалася акуратна, бо мы яе з вялікай ахвотай чытаем і знаёмім сваіх таварышаў-беларусаў, як з мэтамі гэтай газэты, так і Цэнтральнай беларускай арганізацыі ў Мінску.

6. Даручыць таварышу Арлову арганізаваць пэрыадычныя сходы салдатаў-беларусаў нашаго упраўленьня дзеля чытаньня газэты «Грамада» і дзеля азнаёмленьня з яе праграмаю і тою сьветлаю будучынаю, якая чэкае нашаго цёмнаго грамадзяніна-беларуса (быўшаго мужыка).

7. У канцы нашаго сходу пастанавілі: нашаму Беларускаму Камітэту мы выяўляем нашэ поўнае даверые і будзем памагаць споўненьню яго ідэй, наскольки гэта будзе залежаць ад нас і умоваў нашай службы.

Старшыня сходу старэйшы пісар
М. Тарасэвіч.
Сэкрэтар І. Прыхач.
1917 г. ліпня 7 дня.

3-і зьезд Б. С. Г.

21-го ліпня ў Маскве пачаўся 3-і зьезд Белар. Сац. Грамады. Зьезд разглядае такія справы: даклады з мейсц, зямельная справа, палітычны устрой, эканамічныя справы, нацыянальнае пытаньне, сучасны момэнт, арганізацыя на мейсцох і інш.

АПОШНІЯ НАВІНЫ.

Агульныя весткі.

Аднаўленьне кары сьмерцю.

Петраград 12—VII. На сходзі Часоваго Ураду ў ночы 11 ліпня разглядаўся праэкт ваеннаго міністра аб аднаўленьні кары сьмерцю на фронці на ўвесь час вайны. Часовы Урад аднагодна прыняў гэты праэкт. Караць сьмерцю праз разстраляньне на моцы гэтай пастановы Часоваго Ураду будуць за ваенную і дзержаўную здраду, за ўцяканьне з поля бітвы, за ўцяканьне да ворага, за здачу ў палон без абароны, за невыпаўненьне баявых прыказаў начальніка і за інш. такія ўчынкі.

Скасаваньне актаў аб куплі зямлі.

Петраград 12—VII [Афіцыальна). Часовы Урад лічыць патрэбным раз'ясьніць, што розныя акты, зробляныя пасьля 1 марца 1917 году, як па добраахвотнаму, так і па прымусоваму праданьню зямлі, кім бы яны ні рабіліся, каго-б ні датыкаліся, аб установі, ці пераходзі права ўласнасьці і залогу, або іншаго рэчаваго права (права распараджацца сваімі ўласнымі рэчамі. Рэд.) на зямлю за межамі гарадоў, на лясныя абшары ня могуць перашкаджаць волі Устаноўчаго Сэйму і ня могуць быць падставамі да дараваньня гэтым землям, або людзям, рабіўшым акты, якія-небудзь льготы пры развязаньні зямельнаго пытаньня.

Новы міністр юстыцыі аб скасаваньні зямельных актаў.

Петраград. Новы міністр юстыцыі (справядлівасьці) Ефрэмаў у гутарцы з прэдстаўнікамі камітэту друку пры Часовым Урадзі сказаў, што ён зусім не згаджаецца з Чэрновым у пытаньні аб скасаваньні зямельных актаў і лічыць, што гэтае пытаньне, як адна з падстаў усяе зямельнае рэформы можэ быць развязано толькі Устаноўчым Сэймам і што цяпер што-небудзь пастанаўляць, не чакаючы Устаноўчаго Сэйму, ніяк ня можна.

Міністр дабавіў, што неўзабаві ён выступіць з самым энэргічным адказам міністру земляробства.

Дымісія Керэнскаго.

Петраград 21-VII. Керэнскі падаў заступаючаму мейсцэ прэм'ер-міністра Некрасаву такі ліст: «Дзеля немагчымасьці, ні гледзючы на ўсе мае стараньня, так папоўніць склад Часоваго Ураду, каб ён мог быць дапасаваны да надзвычайнага мамэнту, пераживаемаго цяпер Расіей, я не магу больш адпаведаць перад Дзержавою і дзеля гэтага прашу Часовы Урад зволыніць мяне ад усіх службаў, мною займаемых. А. Ф. Керэнскі».

Перадаўшы гэты ліст, Керэнскі выехаў з Петраграду. Часовы Урад пастанавіў дымісіі (адстаўкі) Керэнскаму не даваць і прасіць яго забраць назад сваю заяву. Была склікана нарада ў Зімовым Палацы з прэдстаўнікамі ўсіх палітычных і партыйных арганізацый. 22 ліпня Керэнскаму была наслана зашыфрованая тэлеграма аб ходзі нарады. Керэнскі адказаў тэлеграмай, што ён прыедзе вечарам. Вечарам 22 ліпня ён быў ужо ў Петраградзі і вёў перагаворы з прэдстаўнікамі розных партый аб састаўленьні новага Ураду.

Дымісія Чэрнова.

Петраград 21-VII. Міністр земляробства Чэрноў падаў ліст прэм'ер-міністру Керэнскаму, ў якім абвешчае, што дзеля злоснай брахні на яго, ён вымушан пакінуць міністэрства, каб мець магчымасьць раскідаць ўсе выпады проціў яго. Прозьба яго выпаўнена.

Адданьне «бальшэвікоў» пад суд.

Петраград 21-VII. Міністэрства справядлівасьці (юстыцыі) апублікавало некаторыя ведамасьці, паслужыўшыя грунтам да адданьня пад суд Ульянава [Ленін], Апфэльбаўма [Зіноўеў], Коллонтая, Казлоўскага, Сумэнсон, Гэльфанга (Парвус), Фюртэнбэрга (Ганецкі), мічмана Ільіна (Раскольнікаў), прапаршчыкаў Семашко, Сахарова і Рашаля. Іх вінавацюць па 51, 100 і 1 ч. 108 ст. угол. улож. ў дзержаўнай здрадзі на карысьць Гэрманіі і падгатоўцы паўстаньня 3-5 ліпня ў Петраградзі.

Петраград 23-VII. Пракурор Петраградзкай суднай палаты аддаў прыказ аб арышці Троцкага і Луначарскага ў звязку з падзеямі 3-5 ліпня.

Мінскі Камітэт «Ратунку Рэвалюцыі».

У Мінску сарганізаваўся «Камітэт Ратунку Рэвалюцыі», складзены з прэдстаўнікаў усіх палітычных партый, якія ёсьць у Мінску. Мэтай працы Камітэту ёсьць змаганьне с контр-рэвалюцыей і анархіей [безпарадкам]. Камітэт выдаў адозву, падпісаную 14-ю арганізацыямі, у тым ліку й Мінскай арганізацыяй Бел. Сац. Гр.

З Украіны.

Што робіць украінскае духавенство.

Не так даўно ў Палтаўшчыні на сходзі Царкоўнае Рады быў прачытаны Унівэрсал У. Ц. Р. і Пераяслаўскія умовы Украіны з Масквою 1654 г.

Настаноўлено ўсімі проціў аднаго архірэя прызнаць гэты Унівэрсал абавязковым, як для духавенства, так і для парахвіян Палтаўшчыны, разаслаць яго й Пераяслаўскія умовы ў украінскай мові праз духоўныя праўленьня па ўсіх парахвіях, прасіць бацюшак выгаласіць іх па цэрквах, выясьніць іх зьмест і адправіць малебны, заклікаць духавенство да кіпучай працы ў украінскіх арганізацыях.

(«Нова Рада» 11—VII)

ВАЙНА.

У апошнія дні сітуацыя на Паўднёва—Заходнім Фронці вытварылась такая.

Пад Ковелям рэдкія покі што атакі немцаў адбіваюцца, тое самае далей на полудзень—пад Бродамі. На Збручы немцы ўжо шмат раз прабавалі перабрацца цераз гэту рэчку, але покі што надарма. Далей на полудзень немцы забралі глаўны горад Букавіны—Чэрнавіцы і вядуць наступ паміж рэкамі Днястром і Прутам, каб выйсьці у тыл Румынскаму фронту і змусіць расійска—румынскую армію пакінуць Малдавію (паўночная часьць Румыніі). Наступ расійска—румынскаго войска, аб якім мы пісалі ў № 8,—спыніўся. На заходнім фронці ціха. На Паўночна—Заходнім можна адзначыць астаўленьне расійскім войскам Іккскюля й адход на правы бераг Дзьвіны.

Карыстаючы с таго, што немцы заняты барацьбою на Расійскім фронці, англічане і французы началі наступ у паўночнай часьці свайго фронту, ў Бэльгіі.

5-га жніўня (аўгуста) у Мінску назначана **першая сэсія Цэнтральнай Беларускай Рады**, на каторую павінны прыслаць сваіх прэдстаўнікоў усе беларускіе арганізацыі.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец «Т-ва Беларускай Культуры»

Друкарня П. М. Нахумова